

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

II

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN YILDA BİR NEŞREDİLİR

İZMİR — 1985

MEHMED İHSAN ABDULAZİZ
İSLAM VE ŞARKİYAT ARAŞTIRMALARI SEMİNERİ

Prof. Dr. Abdulkadir ŞENER

Benim de katıldığım bu seminer, Kahire'de Ayn Şems Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkçe Bölümünce aynı üniversitenin rektörü Prof. Dr. Muhammed el-Haşimî'nin şeref başkanlığında düzenlenmiş ve 2-4 Mart 1985 günlerinde yapılmıştır.

Burada hemen işaret etmek isterim ki tertip komitesi, zamanı da iyi değerlendirmiş ve seminer her gün saat 10.00-14.00 arasında yapılmak suretiyle bilhassa Mısır'a dışarıdan gelen iştirakçilere kültür müesseselerini ve tarihî yerleri ziyaret etme fırsatı verilmiştir.

Seminer, Ayn Şems Üniversitesince rektörlük binası olarak kullanılan tarihî Zaferan Kasrının konferans salonunda yapılmıştır.

Seminerde sunulan ve tartışılan tebliğlere geçmeden önce bir iki hususa daha işaret etmek istiyorum. Seminere adı verilen Mehmed İhsan Abdulaziz, çok nazik ve nezih bir Türk bilgini olup öğrenci ve dostları arasında «Yozgatlı İhsan Efendi» diye anılan ve Ayn Şems Üniversitesinde Türkçe öğretimini ilk defa programlayan ve bu programda yer alan derslerin çoğunu okutmuş olan pek muhterem ve merhum hocamızdır.

Öğrencileri arasında yer almak bahtiyarlığına benim de erdiğim merhum İhsan Efendi, 1902 yılında Yozgat'ta doğmuş, memleketinde medrese tahsilini tamamlayıp icazet aldıktan sonra, ilim yolunda kanma bilmez susuzluğunu gidermek için İstanbul'a gelmiş, burada üç ay kadar kalmış ve 1924 yılında, İstiklâl Marşı şairimiz merhum Mehmed Âkif Ersoy'un da içinde bulunduğu bir vapurla Mısır'a gitmiştir. Mehmed Âkif, Ezher'de okuyan ve Mısır'da bulunan Türkler arasında en çok İhsan Efendi'yi sever ve onun yanına gelip giderdi. Yaptığı Kur'an-ı Kerim

tercümesini de, tedavi olmak maksadıyla Mısır'dan ayrılırken ona bırakmış ve ölürsem bunu yak diye vasiyet etmiş, o da Mehmed Âkif'in ölüm haberini işitince vasiyetini yerine getirmiştir.

Revaku'l-Etrak'e bağlı olan Muhammed Ebu'z-Zehab talebe yurduna yerleşen ve 1937 yılında «Âlimiyye» derecesiyle Ezher'den mezun olan İhsan Efendi, öğrenimi sırasında ve 1955 yılına kadar Kasr-ı Âbidin'de bulunan eski Türkçe resmî belgelerin tanzim ve Arapçaya tercümesiyle meşgul olmuştur. Bu arada merhum Ali Himmet Berki'nin «Fatih Sultan Mehmed ve Adlî Hayatı» adlı eserini, önsöz ve notlar ekleyerek Arapçaya çevirmiş ve İstanbul'un beşyüzüncü fetih yıldönümü dolayısıyla Kahire'de yayımlamıştır (1953).

İhsan Efendi, 15 Haziran 1961 günü Kahire'de vefat etmiş ve Ali Zeki Efendi'nin aile mezarlığına defnedilmiştir. Geride biricik oğlu ile hanımını bırakan merhum hocamız İhsan Efendi, Kahire'de Türkçeyi seven ve Türk kültürüne yakın ilgi duyan bir öğrenci hâlesi meydana getirmiştir. İşte kendisinden feyz alan bu ihlaslı öğrencileri, Ayn Şems Üniversitesi Edebiyat Fakültesindeki Türkçe dersini âdetâ bir Türkoloji bölümü haline getirmişlerdir. Onun bugün bir kısmı profesör olan öğrencileri, Türk dili ve edebiyatını, Türk tarih ve kültürünü araştırıp Mısırlılara tanıtmaya çalışmaktadırlar. Onlar, hocalarının hatırasına böyle bir seminer düzenleyerek, onun aziz ruhunu şad etmişlerdir.

Ayrıca Ezher Üniversitesi «Diller ve Tercüme» Fakültesinde de bir Türkçe Bölümü vardır. Ayn Şems ve Ezher Üniversitelerinin Türkçe Bölümlerinde üçer yüzden fazla öğrenci bulunduğunu memnuniyetle öğrendik.

Bu yazımızın sonunda liste halinde sunacağımız master ve doktora tez konuları incelendiğinde, Mısırlı genç ilim adamlarının iftihar edilecek bir çaba içinde oldukları görülecektir. Ancak üzülererek söylemeliyim ki öğrenmek ve öğretmek için didinen bu gayretli gençler, Türkiye'den yeteri kadar teşvik ve destek göremiyorlar. Türkçe gazete, dergi ve kitap bulamıyorlar. Türkiye'ye altı ay veya bir yıl süreyle gelmek ve Türkçe çalışmalarını bu dilin konuşulduğu ana yurttan geliştirmek için can atıyorlar. Üniversitelerimiz, diğer resmî ve özel kuruluşlarımız, güçlü şirket ve vakıflarımız burs vererek bu gençlere yardımcı olurlarsa, millî bir vazifeyi yerine getirmiş olurlar.

Kahire'de bir Türk Kültür Merkezi ve bir Türk Kütüphanesi kurulmasına şiddetle ihtiyaç vardır. Böyle bir merkez ve kütüphane, Türkiyat

İSLAM VE ŞARKİYAT ARAŞTIRMALARI SEMİNERİ

çalışmaları yapanlara kaynak eserleri ve sair malzemeyi temin etmede büyük bir boşluğu doldurmuş olur.

Ayn Şems Üniversitesi rektörü muhterem Prof. Dr. Muhammed el-Hasımî'nin açış konuşmasından sonra üç gün süren seminerde şu tebliğler yer almıştır: (*)

- 1— Prof. Nasrullah Tarazî, «Mehmed İhsan'dan Hatıralar» (Havâtır ve Zikreyât anî'l-Üztaz Muhammed İhsan Abdulaziz).
- 2— Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu, «Mehmed İhsan'ın hayatı, şahsiyeti ve ilmî gayreti» (Dirase havle hayati ve şahsiyyeti Muhammed İhsan ve kifahihî el-ilmî).
- 3— Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız, «Türk-Arap Münasebetlerinin Tarihi Gelişimi» (et-Tatavvur et-Tarihî li'l-Alâkat el-Arabiyye ve't-Turkiyye).
- 4— Prof. Dr. Ahmed Fuad Mütevelli, «Türkçe belgelere göre Kızıl Denizde ilk Rus varlığı» (el-Vucud er-Rusî el-Mubekkir fi'l-Bahri'l-Ahmer min vâkûl-vesâik et-Turkiyye).
- 5— İdris Döner, «Mısır'da okuyan Türk öğrenciler» (et-Talebetu'l-Etrak ed-dârisûn fî Mısır).
- 6— Prof. Dr. Tâhâ Cadd, «19. yüzyılın son çeyreğindeki Türk-Mısır ilişkilerine bir Mısırlı gözüyle bakış» (Ru'ye Mısriyye fi'l-Alâkat el-Mısriyye et-Turkiyye fi'r-Rub'i'l-Ahir mine'l-Karni't-Tâsi'aşer).
- 7— Prof. Dr. Bedî' Muhammed Cum'a, «Cemaleddin Afganî ve Afganistan üzerindeki Rus emelleri» (Cemaleddin el-Afganî ve atmâ'u'r-Rus fî Afganistan).
- 8— Dr. Rabî' Hamid Halife, «Mısır ve Arap ülkelerinde Osmanlı sanat ve mimarîsinin etkileri» (Eseru'l-Fenn ve'l-İmare el-Osmaniyye alâ Mısır ve'l-Bilâd el-Arabiyye).
- 9— Prof. Dr. Nihad Çetin, «Arab arûzunun doğuşu ve gelişmesi» (el-Arûz el-Arabî, neş'etuhû ve tatavvuruhû).
- 10— Dr. Irakî Yusuf, «18. yüzyılda İmparatorluğun girdiği savaşlarda Mısır Osmanlı birliklerinin rolü» ((Devru'l-Hâmiyeti'l-Osmaniyye bi Mısır fî hurûbi'd-Devleti'l-Aliyye fi'l-Karn 18).
- 11— Dr. Azze es-Sâvî, «Süleymaniye Kürsüsünde Mehmet Akif» (Akif Hatîbu's-Süleymaniye).

(*) Tebliğlerin başlıkları burada Türkçeye çevirilerek verilmiş ve Arapçaları da parantez içerisinde gösterilmiştir.

- 12— Prof. Dr. Muhammed Said Cemaleddin, «Said Halim Paşa ve çağımız İslam toplumunda islahat görüşleri» (Said Halim Başa ve ârâuhû fî islahi'l-muctema'el-İslamî fi'l-asri'l-hadîs).
- 13— Prof. Dr. Abdulaziz Nevvar, «Irak-İran savaşının tarihî kökleri» (el-Cuzûr et-tarihîyye li'l-harb el-İraniyye el-İrakiyye).
- 14— Prof. Dr. Abdulkadir Şener, «Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından sonra İslam hukuku çalışmaları» (ed-dirâsât el-fıkhiyye ba'de l'lâni'l -cumhuriyet fî Turkiya).
- 15— İsmail Abdullah, «Fransız saldırısı sırasında Osmanlı İmparatorluğunun Mısır'a gösterdiği ilgi» (Alâkatu'd-Devleti'l-Osmaniyye bi Mısır ibbâne'l-hamleti'l-Fransiyye).
- 16— Dr. Muhammed Süleyman, «Osmanlı Devletinde Şeyhu'l-İslamlık müessesesinin öğretim faaliyeti» (el-Hayatu't-ta'limiyye fî meşihatî'l-İslam fi'd-Devleti'l-Osmaniyye).
- 17— Dr. Abdullah Muhammed Azbâvî, «Türkçe belgelerin ışığında Mısır ve Şama Fransız saldırısı» (el-Hamletu'l-Fransiyye alâ Mısır ve's-Şam fî dav'i'l-vesâik et-Turkiyye).
- 18— Doç. Dr. Sadettin Kocatürk, «İran İslam devrimi ve sebepleri» (es-Sevratu'l-İraniyye-el-İslamiyye ve esbâbuhâ).

Ayn Şams Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkçe Bölümünde 1985 yılına kadar yapılmış olan ve üzerinde çalışmalar devam eden doktora ve master tezleri şunlardır:

a) Bitmiş olan master tezleri :

- 1 — Ahmed Fuad Mütevellî, Şair Nedim, hayatı ve eserleri.
- 2 — Safsafî Ahmed el-Mursî, Abdulhak Hamid'de tiyatro ve onun Türk tiyatrosuna etkisi.
- 3 — Muhammed Abdullatif Huraydî, Namık Kemal, hayatı ve eserleri.
- 4 — Fethi Abdulmu'tî en-Neklâvî, Mehmed Akif ve eserleri.
- 5 — Abdulmunsif Mecdî Bekr, İbrahim Şinasi, hayatı ve eserleri.
- 6 — Azze Abdurrahman es-Sâvî, Ziya Gökalp'in edebî eserlerinde milliyetçilik.
- 7 — Macide Salah Mahluf, Tevfik Fikret'te sembolizm.
- 8 — Ahmed Muhammed Ahmed el-Hevvârî, Türkçe kaynaklar ışığında 3. Selim'den Abdulaziz'e kadarki dönemde Osmanlı islahat hareketleri.

İSLAM VE ŞARKİYAT ARAŞTIRMALARI SEMİNERİ

- 9 — Muhammed Seyyid Süleyman, Abdulhamid Ziya Paşa, hayatı ve eserleri.
- 10 — Amr Muhammed Abdulkakî, Şair Şeyhî, hayatı ve eserleri.
- 11 — Salih Sa'dâvî, Şeyh Galip, hayatı ve eserleri.
- 12 — Muhammed Harb Abdulhamid, Yeni Türk Edebiyatı.
- 13 — Fuad Ahmed Seyyid Kamil, Muallim Naci, hayatı ve eserleri.
- 14 — Abdulaziz Muhammed İvadullah, İslam edebiyatında Leylâ ve Mecnun -Arap, Türk ve İran edebiyatlarında karşılaştırmalı bir çalışma-.
- 15 — Muhammed Şelebî, Yahya Bey'de hamaset.
- 16 — Reşad Hamîs, 16. ve 17. yüzyıllarda Türk halk edebiyatı.
- 17 — Hamide İbrahim İvadullah, Mehmed Emin ve milliyetçi şiiri.
- 18 — Sunya Zekeriyya Ahmed, Ömer Seyfeddin'de küçük hikâye.
- 19 — Muhammed Seyyid Muhammed Cadd, Mimar Sinan'ın Tezâkiri -Bir araştırma ve Arapçaya tercüme-.
- 20 — Abdurrazık Hasan Berakât, Çağdaş Arap ve Türk şiirinde Hallâc'ın ölümü.
- 21 — Zeynep Sa'd Zağlul, Rezaizade Ekrem, hayatı ve eserleri.
- 22 — Seniyye Muhammed Mustafa, Yakup Kadri'nin "Ankara" ve "Panorama" adlı romanlarına göre Türkiye'de içtimai hayat.

b) Yapılmakta olan master tezleri :

- 1 — Tevfik Hasan, İkinci Bayezid ve Birinci Selim devirlerinde Osmanlı -Safevî çekişmesiyle ilgili Türkçe kaynaklara bir bakış-.
- 2 — Semir Abbas, Şair ve nâsir olarak Lamî.
- 3 — Vefâ' el-Bestâvî, Türkçe belgelerin ışığında Şam ve Anadolu'da Mısır'ın yayılması.
- 4 — Suad Cemaledin Abdulmevcud, Türkçe kaynakların ışığında Osmanlı Devleti ve Yunan ayaklanması (1821-1830).
- 5 — Emanî Muhammed Abdulmu'tî, Türkçe kaynaklara göre Balkanlarda Osmanlı Devleti buhranı.
- 6 — Fatıma Zehrâ Muhammed İsa, Şair Süleyman Çelebi, çağı ve eserleri.
- 7 — İman İsmail Abdulfettah, Dördüncü Murad Devri -Osmanlı ıslâhâtı üzerine bir araştırma-.
- 8 — Fatıma Abdülaziz Muhammed, Türkçe belgelerin ışığında Osmanlı Devletinde iktidar buhranı (1856-1876).

- 9 — İman Muhammed İsa, Ahmedî ve Süleyman Saver'da Cemşid ve Hürşid hikâyesi.
- 10 — Ahmed Afifî Huseyn, Halid Ziya'nın romanlarına ve küçük hikâyelerine göre İstanbul'da ictimai hayat.
- 11 — Hüveyd Allâm, Şair Ahmed Paşa.

c) Bitmiş olan doktora tezleri :

1. — Ahmed Fuad Mütevellî, 19. yüzyılın ikinci yarısında Türk edebiyatında yenilik hareketleri.
- 2 — Safsafî Ahmed el-Mursî, Ziya Paşa, Namık Kemal ve Ali Suavî'nin eserlerinde Arapçanın etkisi.
- 3 — Faize Fuad eş-Şafî, Nabi'nin gazelleri.
- 4 — Muhammed Harb Abdulhamid, Memlûkluların vak'anüvisi İbn İyas.
- 5 — Muhammed Huraydî, Tanzimat Edebiyatında köy ve kasaba kavramları.
- 6 — Muhammed Süleyman, Şair olarak Kemalpaşazade.
- 7 — Azze Abdurrahman es-Sâvî, Necip Fazıl'ın edebiyatında İslâmci eğilim.
- 8 — Mükrim Abdulfettah, Berlin kongresinden dostluk antlaşmasına kadar (1878-1904) Osmanlı - Mısır ilişkileri.
- 9 — Amr Abdülhakî, Ahmedî'nin İskendernâmesi.
- 10 — Macide Salah Mahluf, Ahmed Cevdet Paşa'nın Muaruzatı.
- 11 — Huseyn Mucîb el-Mısri, Türk şiirinin emiri Fuzulî.

d) Yapılmakta olan doktora tezleri :

- 1 — Salih Sa'dâvî, Osmanlı devrinde nesir sanatı.
- 2 — Reşad Hamîs, Seyyid Battal Gazi destanı.
- 3 — Abdurrazik Hasan Berekât, Yeni Türk ve Arap şiirinde Batılılaşma.
- 4 — Hamide İbrahim, Faruk Nafiz ve Milliyetçi edebiyat.
- 5 — Muhammed Seyyid Muhammed Cadd, İslam öncesi Türk medeniyeti.
- 6 — Muhammed Şelebî, Türk atasözleri -Karşılaştırmalı bir çalışma.
- 7 — Zeynep Sa'd Zağlul, Türk kadın şairler.
- 8 — Seniyye Muhammed Mustafa, Peyami Safa'nın «Biz İnsanlar» ve «Bir Tereddüdün Romanı» adlı romanlarının tenkidine dair bir araştırma.